

Siri Hustvedt

Esriptora

Quines són les potencialitats i límits de la ment humana? Aquesta és una de les preguntes que Siri Hustvedt es fa des de fa anys i l'ha esperonat a escriure 'Els miratges de la certesa' (Edicions 62 / Seix Barral), un llibre enlluernador, que s'endinsa en debats d'actualitat com la intel·ligència artificial, la genètica i l'eugènica

CÈLIA TSET

“Les màquines no podran viure mai la nostra realitat”

◆◆◆◆◆ **Jordi Nopca**

Fa tot just un any escrivia un article en què explicava que havia passat el covid-19 i feia algunes consideracions sobre la malaltia. “Ha transformat la nostra interdependència en una cosa sorprenentment evident”, escrivia.

He pensat molt en la malaltia al llarg d'aquest any. Els éssers humans no només estem increïblement connectats, hi ha qüestions de tipus logístic, com ara el transport o poder anar a comprar menjar, que quan van quedar interrompudes es va demostrar com és d'important l'organització social i com canvia tot quan falla. Ens necessitem els uns als altres. I penso això també en relació amb l'ecosistema. No ens estem enfrontant encara amb el canvi climàtic. És una assignatura pendent que la pandèmia hauria de convertir en un tema d'urgent resolució.

La interdependència entre el cos i la ment, entre les idees innates i les adquirides, i entre raó i emoció són tres punts importants del llibre.

Els miratges de la certesa agafa totes aquestes categories binàries que han modelat la societat occidental –a les quals afegiria masculí i femení– i intenta mostrar com les fronteres entre les unes i les altres no són tan clares com s'ha pensat.

L'ésser humà és tan sorprenent que pot arribar a generar la medicina que creu que necessita tot i que se li administri placebo, i fins i tot pot imaginar l'embaràs.

El desig d'estar embarassada pot arribar a provocar els símptomes reals d'un embaràs. Passa més en dones que en homes, però en alguns homes també s'ha donat. I passa sobretot als països on no es fan ecografies que et permeten veure el fetus. En el cas de l'efecte placebo, pot afectar sistemes molt diversos en el cos humà. És extraordinari el que s'està investigant en aquest sentit. Recordo un estudi recent en dones amb un càncer en fase I a qui se'ls demanava que es concentrassin en el control de les cèl·lules que poden combatre la malaltia. L'es-

ELS MIRATGES DE LA CERTESA
SIRI HUSTVEDT
EDICIONS 62 / SEIX BARRAL
TRAD. ERNEST RIERA
288 PÀG. / 21,50 €

tudi ha tingut molt bons resultats. No se n'ha parlat gaire, encara, perquè s'escapa del que creiem raonable.

El llibre comença recordant-nos que tots naixem del cos d'una dona. I que passem nou mesos a la placenta.

És un òrgan fronterer entre la mare i el fetus. El nostre origen biològic és fascinant: al principi de tot hi ha només una cèl·lula fusionada amb material de dues persones. Durant la gestació trobem la placenta, aquest òrgan estrany i poc conegut que uneix mare i fetus. És gràcies a la placenta que l'un i l'altre estan connectats i s'intercanvien material, que pot tenir efectes positius i negatius en el fetus molts anys després. Quan la criatura neix, la placenta desapareix, i el nadó s'obre a l'espai social. Tots tenim les nostres limitacions, però el vincle amb els altres és crucial per al nostre desenvolupament. Som el mamífer més social. També un dels que es desenvolupa de forma més lenta. L'element social crea una certa ambigüitat entre interior i exterior.

a
llegim

42-43

- Entrevista a Neus Canyelles
- Borja Bagunyà debuta en novel·la amb 'Els angles morts'

44-45

- La recomanable poesia de Silvie Rothkovic
- Sergio Vila-Sanjuán dedica un assaig al jove Baltasar Porcel

Els miratges de la certesa aborda els últims avenços en intel·ligència artificial. ¿Arribaran a saber-ho tot de nosaltres, els algoritmes? Ens substituiran?

Els algoritmes no arribaran a reemplaçar la ment humana. Les màquines poden arribar a fer meravelles, i moltes activitats humanes seran substituïdes per màquines. D'això n'estic convençuda. És bo, o dolent? Això no ho puc contestar. Penso que la consciència humana no pot traslladar-se a les màquines. Un científic brillant com David Deutsch, que apareix al llibre, treballa a partir de la premissa que un sistema com la ment humana es pot traslladar a un altre sistema, diguem-ne una màquina, un algoritme, una intel·ligència artificial. Si això fos possible, estariem traslladant la idea d'ànima –i de la nostra mortalitat– a una màquina. Des del meu punt de vista, les màquines no podran arribar a viure mai la nostra realitat. No podrà ser, almenys, fins que no s'hagi avançat molt més en els coneixements sobre biologia.

El llibre alerta dels perills de l'eugenesia, que busca perfeccionar físicament els humans.

Steven Pinker és l'última baula d'aquesta línia de pensament que arrenca amb Francis Galton a mitjans del segle XIX. L'eugenesia utilitza estadístiques per decidir quins elements són innats i quins són adquirits. Aquesta distinció està desacreditada científicament, i si no s'ha bandejat és perquè aquestes idees tenen un suport popular remarcable: "Som així, venim de l'Edat de Pedra, les nostres ments són les mateixes, i per això ens agraden els quadres amb cèrvols". Són idees poc sofisticades, oi? La psicologia evolutiva ha tingut un paper pernicios.

Una de les polèmiques que recorda el llibre va arrencar amb unes paraules de Larry Summers, expresident de Harvard. El 2005 va dir, en la línia de la psicologia evolutiva, que hi ha "diferències innates" entre homes i dones.

Una de les raons per les quals *Els miratges de la certesa* ha sigut una lectura difícil per a una part del públic és que hi explico que no som infinitament mal·leables. No som fang que la cultura modela. Estem fets d'alguna cosa més que de discursos i narratives. Som carn, sang, ossos i cèl·lules. El malentès, que es dona tant en la cultura popular com en les ciències, és que no s'entén encara que la biologia és, en si mateixa, dinàmica. No deixem de canviar fins a la mort. Des d'aquest punt de vista, la mort és el final del moviment. Hi ha un filòsof de la ciència que m'interessa molt, John Dupré. Diu que els organismes no són *coses*, sinó *processos*.

El procés implica el canvi.

Tenim tendència a pensar en coses fixes i aïllades, fins i tot quan pensem en la personalitat. És cert que hi ha elements que es repeteixen al llarg del temps. La meua mare va viure fins als 96 anys: hi havia parts del seu caràcter que es van mantenir, però d'altres que van canviar substancialment. Pot ser complicat d'entendre, a simple vista, que ens transformem i que hi ha una fluïdesa constant en les nostres vides... En comptes d'un cervell cablejat, tenim un cervell que es regenera. ♦

“És quan tenim por de perdre algú que l'estimem encara més”

A la seva última novel·la, Maggie O'Farrell rescata la figura de Hamnet, el fill de William Shakespeare que va morir amb només 11 anys

♦♦♦♦♦ J.N.

Entre els in comptables oblitats i omissions de la història hi ha el de la vida de Hamnet, un dels tres fills de William Shakespeare. Va morir el 1596, quan només tenia 11 anys. “Si parlava de Hamnet a amics i coneguts dubtaven de mi i m'arribaven a dir que me l'havia inventat”, recorda Maggie O'Farrell des de casa seva, a Edimburg. Molts anys després d'aquella descoberta –quan el seu fill gran ja havia superat l'edat en què va emmalaltir el fill de Shakespeare– es va proposar dedicar-li una novel·la sencera, *Hamnet* (L'Altra / Libros del Asteroide). “Volia restituir la seva figura i, de passada, també la de la seva mare, l'Agnes, que ha estat titllada d'ignorant i d'analfabeta i que fins i tot algun historiador ha descrit com una dona lletja, basant-se en l'únic dibuix que suposadament la retrata”, explica.

Hamnet arrenca amb el nen protagonista buscant ajuda a casa i pels carrers del poble anglès de Stratford: la seva germana bessona, la Judith, ha emmalaltit de forma sobtada. El llibre avança a dos temps a partir de llavors, el del present del nen i un altre que reula fins al 1581, quan un jove professor i futur dramaturg coneix, a la granja on va a ensenyar llatí, una jove enigmàtica, que ha ensinistrat un xoriguer i sembla tenir poders sobrenaturals. “Les llegendes i el folklore eren una forma de coneixement encara molt important a l'època –de-

fensa O'Farrell–. Volia donar aquest punt màgic a l'Agnes”. L'autora d'*Aquest deusser elloc* (2017) recupera també el nom de soltera d'Agnes, que un cop casada amb Shakespeare es va conèixer com a Anne Hathaway. “No hi ha cap prova documentada que Shakespeare i ella s'odiessin –diu–. Quan William va decidir retirar-se després de fer molts diners com a dramaturg ho va fer a Stratford. Un any després de la mort de Hamnet va comprar una casa molt a prop d'on havia viscut amb l'Agnes i els fills”.

Amor i dolor

El tema que Maggie O'Farrell tenia al cap abans de posar-se a escriure l'esgarrifava: “Estava decidida a fer una novel·la sobre la mort d'un nen –admet–. I pretenia abordar-la des d'un moment històric molt diferent del nostre. Fins a *Hamnet*, la novel·la més reculada en el temps que havia escrit passava a la dècada dels 30 del segle XX. Podia acudir a testimonis vius sense cap problema”. Encara que no volgués “fer una tesi doctoral sobre l'Anglaterra elisabetiana”, una novel·la històrica demana que “sàpigues moltes coses abans de posar-te a escriure: quin roba portaven els personatges?, com eren les finestres de les cases?, de quin material era el terra que trepitjaven?” Si bé el dia a dia dels personatges “era radicalment diferent del

01. Maggie O'Farrell en una imatge d'arxiu. F. MELCION
02. Gravet del segle XIX amb Shakespeare, la dona i els fills. WIKIPEDIA

d'ara”, els sentiments no podien variar tant, especialment els dos que l'escriptora volia abordar: l'amor i el dolor.

“Encara que la mortalitat infantil de l'època fos molt superior a l'actual, no em crec que la pèrdua d'un fill no trasbalsés els pares, com he llegit en alguns llibres sobre Shakespeare”, continua. La segona part de la novel·la explica el viatge erràtic de la pesta des d'Alexandria fins a Warwickshire, i un cop a Anglaterra se centra en les últimes hores de Hamnet i el posterior dol de la família. “És quan tenim por de perdre algú que l'estimem encara més –explica O'Farrell–. Quan mor Hamnet, el seu pare només trobarà una manera d'enfrontar-se a aquella pèrdua, i serà escrivint una obra de teatre brillant, que segles després encara llegim i es representa arreu del món”. *Hamlet* és, entre moltes altres interpretacions, “el missatge d'un pare al seu fill, que restableix l'ordre natural en què passen les coses”. La història del príncep que vol venjar la mort del pare, enverinat per la mare i el tiet, es llegirà diferent després de conèixer la tragèdia familiar d'Agnes, els fills i aquell marit instal·lat a Londres que només apareix pel poble de tant en tant, secundari de luxe d'un periple emotiu, explicat amb una prosa d'una plasticitat i una elegància remarcables. ♦